

Barometer van het vrouwelijk ondernemerschap 2023

Inhoudsopgave

01 Inleiding	3
02 Methodologie	5
Gegevens verzameld op twee manieren	6
• Referentiebevolking van de enquête	6
• Representativiteit van de bevroagde steekproef	6
03 Resultaten	7
Hoofdstuk 1: Evolutie van het aantal vrouwelijke zelfstandigen	8
• Vrouwelijke zelfstandigen maken een steeds groter deel uit van het Brussels (en Belgisch) ondernemerslandschap	9
• Het aantal Brusselse vrouwelijke zelfstandigen in bijberoep stijgt sneller dan het aantal in hoofdberoep	9
• Voor elke ondernemster die stopte, waren er drie die begonnen en daardoor is het aantal Brusselse zelfstandigen netto toegenomen	9
Hoofdstuk 2: Het inkomen van vrouwelijke zelfstandigen	10
• Boven € 10.000 per jaar zijn er verhoudingsgewijs meer mannelijke zelfstandigen die meer verdienen dan vrouwelijke zelfstandigen	10
• 52% van de vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep heeft een jaarinkomen van minder dan € 20.000	11
Hoofdstuk 3: Overlevingspercentage van de activiteiten van vrouwelijke zelfstandigen	12
Hoofdstuk 4: Ondervertegenwoordiging van vrouwelijke zelfstandigen in de groep van Belgische vrouwen op arbeidsleeftijd	13
Hoofdstuk 5: Profiel van de Brusselse vrouwelijke zelfstandige	14
Hoofdstuk 6: Resultaten van de enquête	17
• Waarom beginnen vrouwen een zaak als zelfstandige?	17
• Over hoeveel ondernemerskennis beschikken vrouwelijke zelfstandigen wanneer ze hun activiteit starten?	18
• Met welke uitdagingen kampen vrouwelijke zelfstandigen bij het zoeken naar financiering?	18
• Vinden Brusselse zelfstandigen de acties ter ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap nuttig?	20
04 Conclusie: waarom en hoe vrouwelijk ondernemerschap ondersteunen in Brussel?	22

01

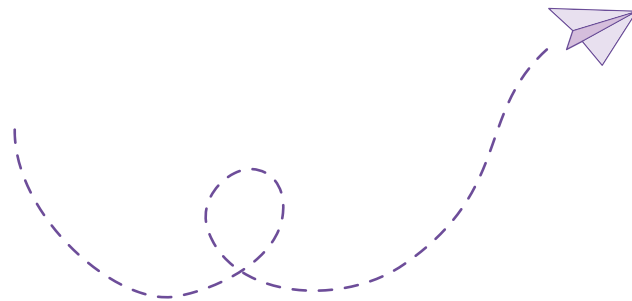
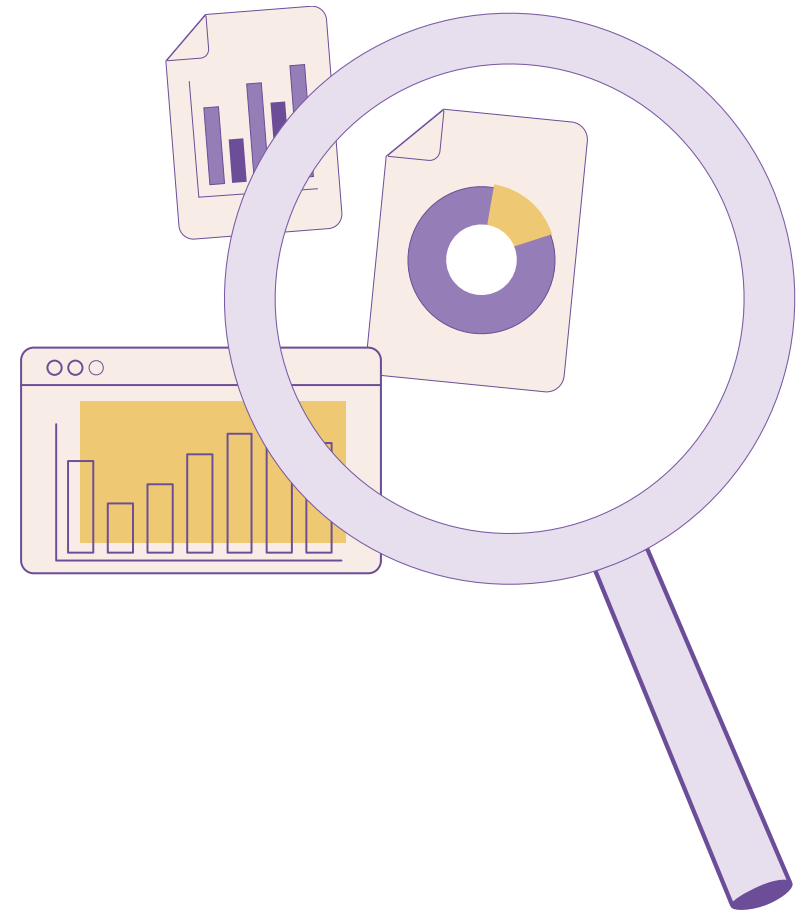
Inleiding

Context van een barometer voor het vrouwelijk ondernemerschap in Brussel

Sinds 2017 publiceert hub.brussels diverse studies en barometers die verband houden met vrouwelijk ondernemerschap. Dit jaar wil de barometer van het vrouwelijk ondernemerschap de overheidsadministraties, de structuren voor financiering en begeleiding, de zakelijke netwerken of kringen en de politieke beslissers samenbrengen rond een collectieve visie voor het ondersteunen van alle Brusselse ondernemers.

Vrouwelijk ondernemerschap in Brussel, dat zijn 30.874¹ vrouwelijke zelfstandigen voor wie ondernemen hun dagelijks avontuur is. **Wie zijn deze vrouwen? Hoe beheren ze hun onderneming? Welke noden hebben zij?**

Dat zijn de drie vragen die we wensen te beantwoorden aan de hand van de barometer van het vrouwelijk ondernemerschap in Brussel; tegelijk willen we denkpistes aanreiken rond de volgende vraag: waarom en hoe moet vrouwelijk ondernemerschap in Brussel ondersteund worden?

¹ Aantal vrouwelijke zelfstandigen jonger dan 65 jaar, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2021. Vrouwelijke zelfstandigen met uitzondering van meewerkende partners. Bron: RSVZ

02

Methodologie

Onder vrouwelijk ondernemerschap vallen vrouwelijke zelfstandigen en ondernemingen met rechtspersoonlijkheid die (mee) zijn opgericht en/of (mee) worden bestuurd door vrouwen. Om methodologische redenen verzamelden en gebruikten we voor deze barometer voornamelijk gegevens over zelfstandigen die in Brussel gevestigd zijn.

Gegevens verzameld op twee manieren

De aanpak voor het verzamelen van de gegevens was tweërlei. Er bestaan in België en in Brussel verschillende databanken over zelfstandigen, over de arbeids- en werkgelegenheidsmarkt en over ondernemingen. We hebben die databanken geraadpleegd om gegevens te verzamelen op basis van 36 vooraf vastgelegde indicatoren. De meeste gegevens hebben betrekking op de periode van 2018 tot 2021. Aangezien de gegevens werden verzameld in het eerste kwartaal van 2023, waren de gegevens voor 2022 nog niet beschikbaar.

De verzamelde statistische gegevens zijn afkomstig uit de volgende bronnen:

- Statbel/Eurostat (EAK – enquête naar de arbeidskrachten) voor de arbeids- en werkgelegenheidsmarkt
- RSVZ en Statbel/Eurostat (EAK – enquête naar de arbeidskrachten) voor de zelfstandigen
- FOD Economie (Kmo-observatorium), Trends Business Information, EIGE, Statbel voor de ondernemingen
- Viewstat van Actiris over de werkloosheidspercentages
- BISA voor het belastbaar inkomen per inwoner

Bij wijze van aanvulling op deze bronnen werd tussen november en december 2022 een enquête afgenomen bij een steekproef van 465 zelfstandigen in Brussel². De interviews duurden gemiddeld 10 minuten. Om aan de enquête te kunnen deelnemen moest de activiteit of de maatschappelijke zetel in Brussel gevestigd zijn.

Referentiebevolking van de enquête

Tabel II · Referentiebevolking van de enquête

Type	Verdeling referentiebevolking (aantallen) ³	Verdeling referentiebevolking (%)	Verdeling steekproef (aantallen)	Verdeling steekproef (%)
Vrouwelijke zelfstandigen	30.874	28.9%	223	47%
Mannelijke zelfstandigen	75.832	71.1%	242	52%

Representativiteit van de bevroegde steekproef

De bevroegde steekproef werd herschikt om te komen tot 29% vrouwelijke zelfstandigen en 71% mannelijke zelfstandigen die op de vragenlijst hebben geantwoord.

De steekproef maakte het niet mogelijk tot representativiteit te komen op het niveau van de bedrijfssectoren en de ligging. Een herschikking op basis van de referentiebevolking was voor deze twee criteria dan ook niet mogelijk.

De maximale foutenmarge⁴ bedraagt voor de bevroegde steekproef van 465 eenheden (N = 465) ± 4,53%.

² De gegevens voor de enquête werden verzameld door Dedicated Resources.

³ Bron: RSVZ 2021.

⁴ D.w.z. voor waargenomen frequenties die in de buurt komen van 50%.

03

Resultaten

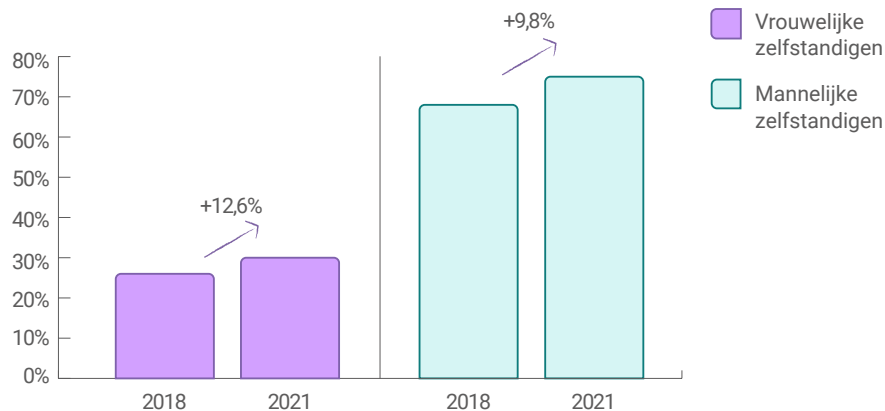
De volgende zes hoofdstukken verstrekken informatie op basis van verzamelde gegevens die betrekking hebben op zowel vrouwelijke als mannelijke zelfstandigen in Brussel. Wanneer het over informatie gaat die gemeenschappelijk is voor vrouwelijke en mannelijke zelfstandigen/ondernemers, wordt eenvoudigweg het meervoud “zelfstandigen” (“ondernemers”) gebruikt (met “de ondervraagde Brusselse zelfstandigen” worden bijvoorbeeld mannen en vrouwen bedoeld).

In hoofdstuk 1 komt de evolutie van het aantal vrouwelijke zelfstandigen in Brussel aan bod, hoofdstuk 2 analyseert hun inkomen en hoofdstuk 3 gaat over de mate waarin hun activiteiten overleven. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 de ondervertegenwoordiging van vrouwelijke zelfstandigen onder de Belgische vrouwen op arbeidsleeftijd belicht; hoofdstuk 5 schetst het profiel van de Brusselse vrouwelijke zelfstandige. Tot slot bespreken we de resultaten van het veldonderzoek (hoofdstuk 6).

Hoofdstuk 1: **Evolutie** van het aantal vrouwelijke zelfstandigen⁵

Het aantal vrouwelijke zelfstandigen stijgt in Brussel sneller dan het aantal mannelijke zelfstandigen. Daarbij nam het aantal vrouwelijke zelfstandigen in **bijberoep sterker** toe dan het aantal vrouwelijke zelfstandigen in **hoofdberoep**. Concreet zijn er voor elke vrouwelijke zelfstandige die haar activiteit stopzette drie vrouwen met een zelfstandige activiteit begonnen.

Vrouwelijke zelfstandigen maken een steeds groter deel uit van het Brussels (en Belgisch) ondernemerslandschap

Figuur 1 - Verdeling van de zelfstandigen (met uitzondering van meewerkende partners) jonger dan 65 jaar volgens geslacht, en evolutie (%) van het aantal, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2018 en 2021. Bron: RSVZ.

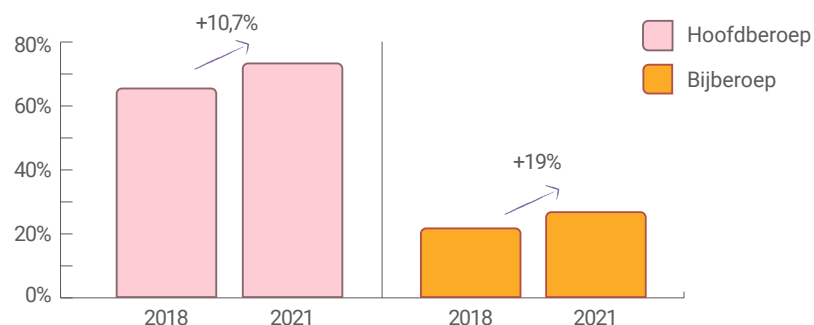
Het aandeel van de vrouwelijke zelfstandigen bedraagt in Brussel 28,9%. Dit toont aan dat **er nog geen pariteit is want het aandeel van de mannelijke zelfstandigen** bedraagt 71,1%, wat erop neerkomt dat het aantal mannen dat een zelfstandige beroepsactiviteit uitoefent bijna 2,5 keer zo groot is als het aantal vrouwen.

Wel **stijgt het aantal vrouwelijke zelfstandigen sneller dan het aantal mannelijke** (respectievelijk + 12,6% en + 9,8%).

In de twee andere gewesten van het land bedroeg de toename van het aantal vrouwelijke zelfstandigen +13,8% in Vlaanderen en +12,3% in Wallonië, dus hogere groeipercentages dan voor hun mannelijke tegenhangers (respectievelijk +10,9% in Vlaanderen en +5,7% in Wallonië). Vrouwelijke zelfstandigen maken bijgevolg een steeds groter deel uit van het Belgisch ondernemerslandschap.

⁵ Bron: RSVZ 2021.

Het aantal Brusselse vrouwelijke zelfstandigen in bijberoep stijgt sneller dan het aantal in hoofdberoep

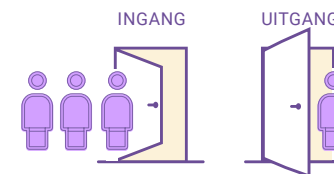
Figuur 2 · Verdeling van de vrouwelijke zelfstandigen van minder dan 65 jaar volgens activiteit, en evolutie (%) van het aantal, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2018 en 2021. Zelfstandigen met uitzondering van meewerkende partners Bron: RSVZ.

In Brussel zijn er meer vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep (73,1%) dan in bijberoep (26,6%). In de periode 2018-2021 is het aantal vrouwelijke zelfstandigen in bijberoep echter **bijna tweemaal zo sterk gestegen** als het aantal in hoofdberoep (+19,0% tegenover +10,7%).

In vergelijking met hun mannelijke tegenhangers zijn er relatief gezien meer vrouwelijke zelfstandigen die een zelfstandige activiteit in bijberoep uitoefenen. Lets meer dan één op vier vrouwelijke zelfstandigen heeft immers dit statuut, tegenover bijna één op zeven mannelijke zelfstandigen.

Voor elke ondernemster die stopte, waren er drie die begonnen en daardoor is het aantal Brusselse zelfstandigen netto toegenomen

In 2021 liep het aandeel van de Brusselse vrouwen die hun zelfstandige activiteit stopzetten⁶ op tot 33% van het aantal dat met een activiteit begon; bij de mannelijke zelfstandigen was die verhouding 36%. Met andere woorden: voor elke ondernemster die stopte, waren er drie die begonnen en daardoor is het aantal Brusselse zelfstandigen netto toegenomen.

Figuur 3 · Verdeling van het aantal vrouwelijke zelfstandigen jonger dan 65 jaar (met uitzondering van meewerkende partners) die hun activiteit begonnen en stopzetten, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2021. Bron: RSVZ.

De covid-19-gezondheidscrisis heeft als gevolg gehad dat het aantal mannelijke zelfstandigen dat met een activiteit begon de jongste 3 jaar is afgenomen (-6,9% tussen 2018 en 2021). Vrouwelijke zelfstandigen daarentegen bleven nieuwe activiteiten opstarten, weliswaar in mindere mate dan vóór covid-19 (+21% tussen 2013 en 2018 tegenover +3% tussen 2018 en 2021). Dit betekent dat het aantal vrouwelijke zelfstandigen dat met een activiteit begon tussen 2018 en 2021 is blijven stijgen, maar minder snel, terwijl het aantal beginnende mannelijke zelfstandigen daalde.

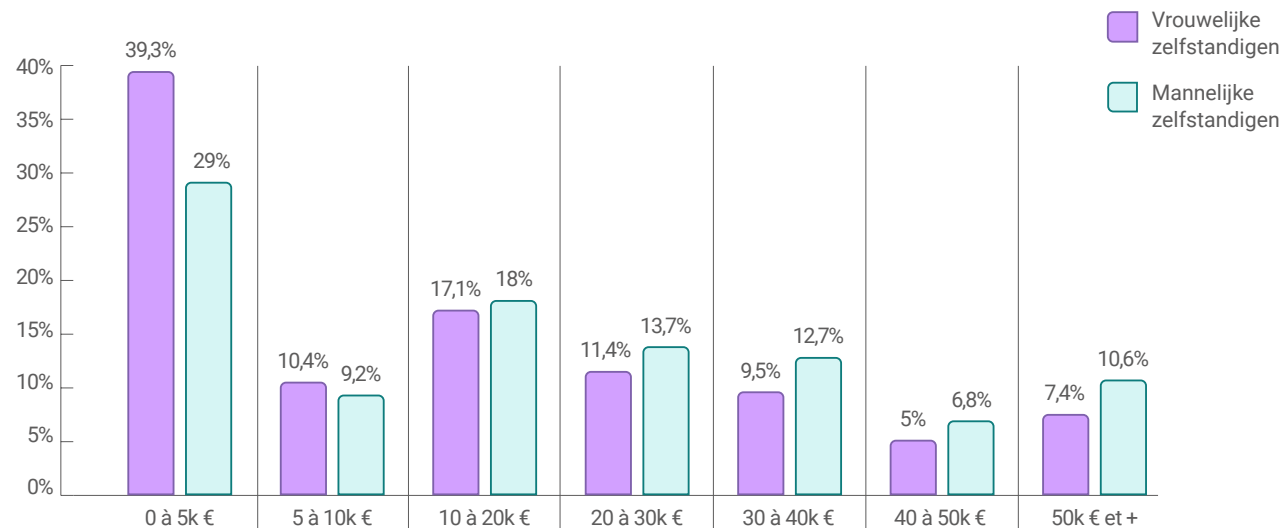
⁶ Van het totale aantal zelfstandigen jonger dan 65 jaar dat in 2021 met een activiteit begon, waren 29,4% vrouwen, van het aantal dat hun activiteit stopzette waren er dat 27,2%.

Hoofdstuk 2: Het **inkomen** van vrouwelijke zelfstandigen⁷

Globaal zijn er meer Brusselse mannelijke zelfstandigen die meer verdienen dan de Brusselse vrouwelijke zelfstandigen. Spitst men zich toe op de aard van de activiteit (bij- of hoofdberoep), dan stelt men vast dat 52% van de vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep een jaarinkomen heeft van minder dan € 20.000.

Boven € 10.000 per jaar zijn er verhoudingsgewijs meer mannelijke zelfstandigen die meer verdienen dan vrouwelijke zelfstandigen

39,3% van de Brusselse vrouwelijke zelfstandigen heeft een jaarinkomen van minder dan € 5.000, wat 10 procentpunt meer is dan het aandeel van Brusselse mannelijke zelfstandigen met een dergelijk inkomen. Dit percentage benadert de 50% als men er de volgende inkomensschijf (€ 5.000 tot € 10.000) bij neemt. Boven een jaarinkomen van € 10.000 zijn de verhoudingen stelselmatig in het voordeel van de mannen. Ongeveer 30% van hen heeft een inkomen boven € 30.000 tegenover 22% bij de vrouwen.

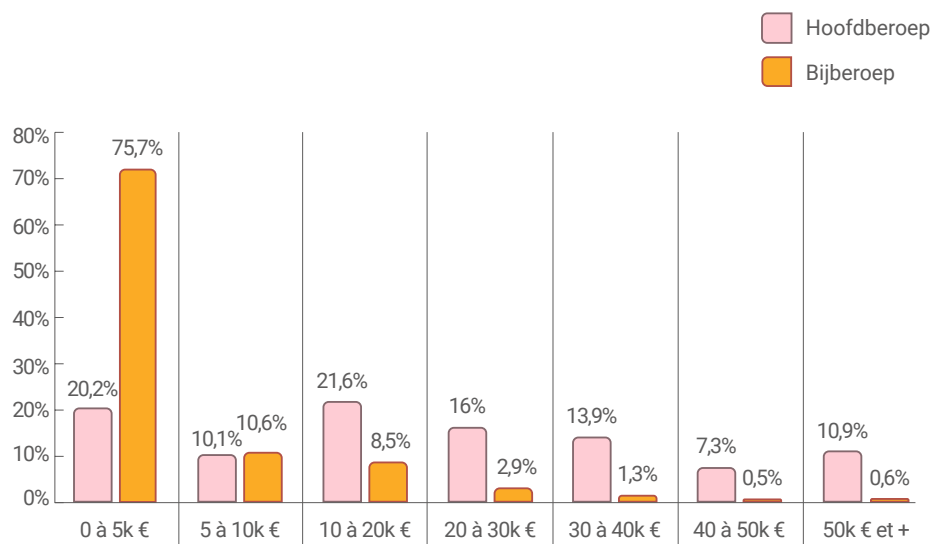

Figuur 4: Verdeling van de Brusselse mannelijke en vrouwelijke zelfstandigen volgens geslacht en inkomensschijf (€), 2021. Zelfstandigen met uitzondering van meewerkende partners. Alleen het bekende inkomen wordt in aanmerking genomen. Bron: RSVZ.

⁷ Bron: RSVZ 2021.

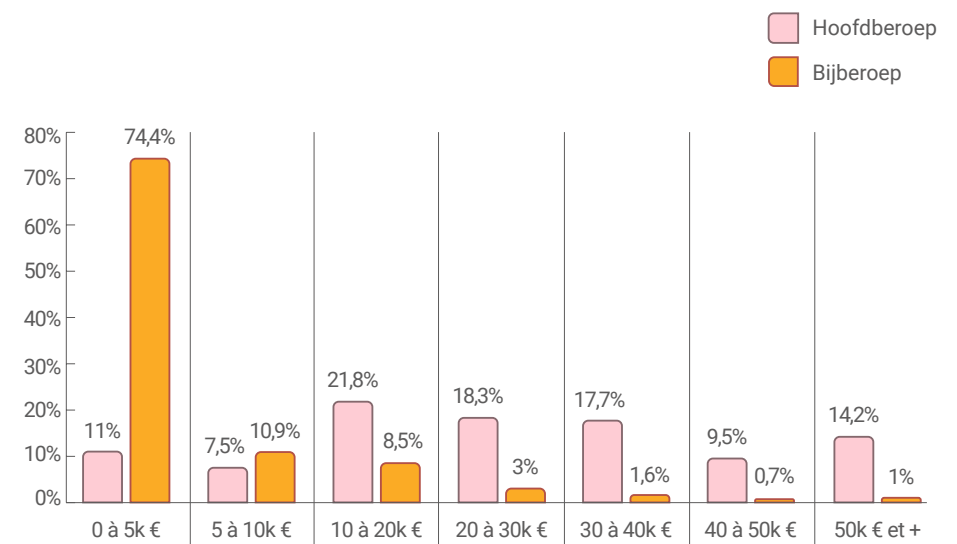
52% van de vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep heeft een jaarinkomen van minder dan € 20.000

75,7% van de Brusselse vrouwen met **een activiteit in bijberoep** heeft een jaarinkomen van minder dan € 5.000 (dit resultaat loopt aanzienlijk gelijk voor mannelijke zelfstandigen in bijberoep).

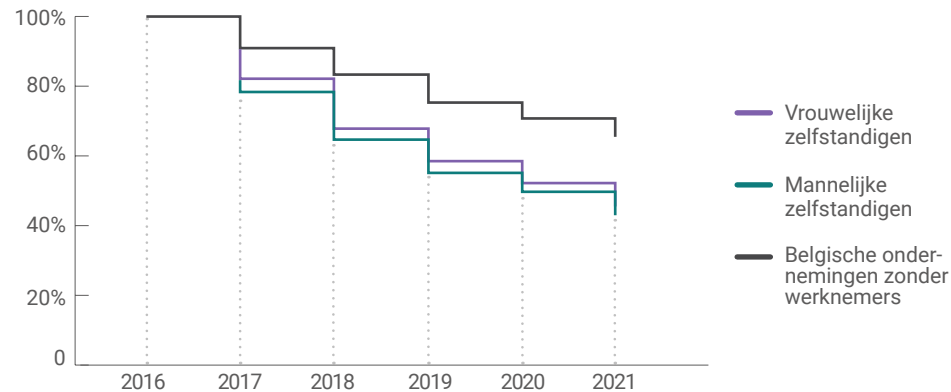
Figuur 5 · Verdeling van de **Brusselse vrouwelijke zelfstandigen** (met uitzondering van meewerkende partners) volgens de aard van de activiteit en de inkomensschijs (€), 2021. Alleen het bekende inkomen wordt in aanmerking genomen. Bron: RSVZ.

Dit percentage daalt tot 20,2% voor Brusselse vrouwen die **hun activiteit in hoofdberoep** uitoefenen (tegenover 11% voor mannelijke zelfstandigen). Het blijkt echter dat 52% van de vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep een jaarinkomen heeft van minder dan € 20.000 (tegenover 40,3% voor mannelijke zelfstandigen). Daardoor is het gevaar voor **financiële onzekerheid** groter bij vrouwen.

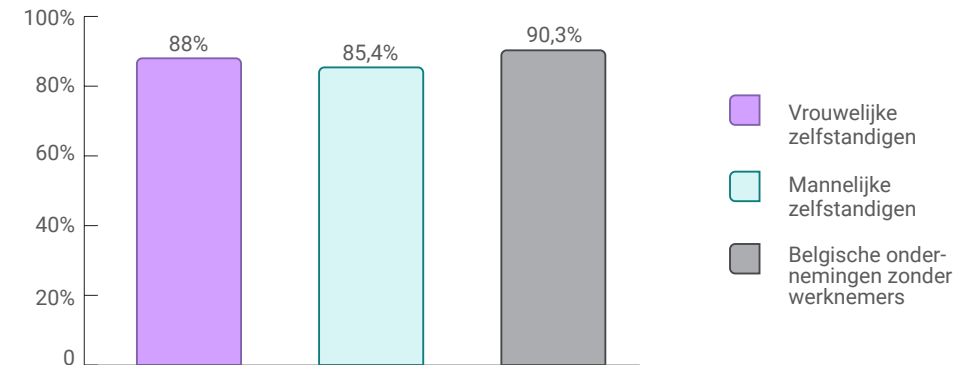
Figuur 6 · Verdeling van de **Brusselse mannelijke zelfstandigen** (met uitzondering van meewerkende partners) volgens de aard van de activiteit en de inkomensschijs (€), 2021. Alleen het bekende inkomen wordt in aanmerking genomen. Bron: RSVZ.

Hoofdstuk 3: Overlevingspercentage van de activiteiten van vrouwelijke zelfstandigen⁸

Figuur 7 · Overlevingspercentage na 5 jaar van de activiteiten van zelfstandigen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en van Belgische ondernemingen zonder werknemers, opgestart in 2016, 2016-2021. Bronnen: RSVZ en STATBEL

Op een totaal van 100 door Brusselse vrouwelijke zelfstandigen⁹ gecreëerde activiteiten in 2016, waren er 45 (44,8%) die in 2021 nog bestonden (de verhoudingen zijn gelijkaardig voor mannelijke zelfstandigen: 43,2%). Dit percentage is heel wat lager dan bij de Belgische ondernemingen^{10 11} zonder werknemers. Dat bedroeg immers 65,8% voor in 2016 opgerichte Belgische bedrijven zonder werknemers. Men kan dit zien als een aanwijzing dat het zelfstandigenstatuut grotere kwetsbaarheid oplevert.

Figuur 8 · Overlevingspercentage na één jaar van de activiteiten van zelfstandigen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en van Belgische ondernemingen zonder werknemers, opgestart in 2020, 2020-2021. Bronnen: RSVZ en STATBEL

Dit verschil begint zich al te manifesteren tijdens het eerste bestaansjaar. Zo bleef in 2021 nog maar 88% over van de zelfstandige activiteiten die vrouwen in 2020 in Brussel waren gestart (85,4% bij mannen), tegenover 90,3% van de Belgische ondernemingen zonder werknemers.

⁸ Bron zelfstandigen: RSVZ en berekeningen van hub.brussels; bron ondernemingen: STATBEL.

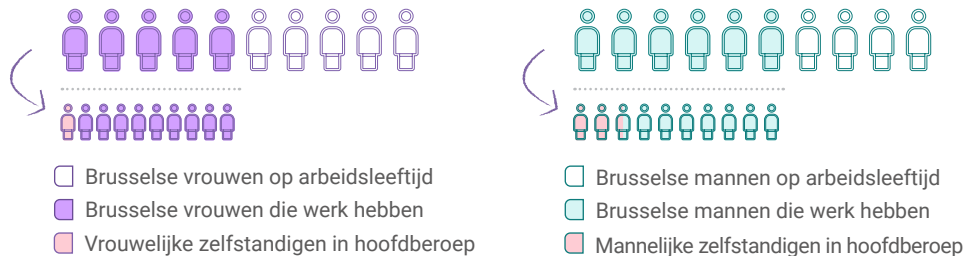
⁹ Het overlevingspercentage van zelfstandigen betreft hier alle zelfstandigen van 15 tot 64 jaar die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn gedomicilieerd en zelf het statuut van zelfstandige hebben (dus met uitsluiting van meewerkende partners), zonder onderscheid wat betreft de rechtsvorm van de uitgeoefende activiteit (natuurlijke persoon / rechtspersoon).

¹⁰ Bronnen STATBEL: overlevingspercentage voor alle btw-plichtige ondernemingen in België, zonder onderscheid wat betreft de rechtsvorm, die deel uitmaken van de categorie "zonder werknemers".

¹¹ Op te merken valt dat een zelfstandige niet noodzakelijk "bedrijfsleider" is in de betekenis van "zaakvoerder of bestuurder", maar dat elke zaakvoerder of bestuurder van een onderneming zich wel moet aansluiten als zelfstandige.

Hoofdstuk 4: **Ondervertegenwoordiging** van vrouwelijke zelfstandigen in de groep van Belgische vrouwen op arbeidsleeftijd¹²

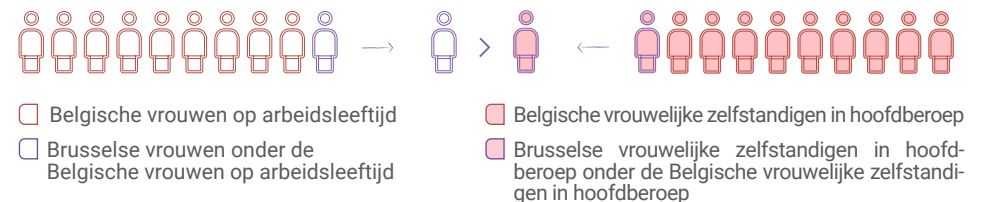
In Brussel is iets meer dan **de helft van de vrouwen op arbeidsleeftijd aan het werk** (52% vrouwen tegenover 62,7% mannen). Dit betekent dat één Brusselse vrouw op twee werkt^{13 14}. En, **van alle 100 Brusselse vrouwen die werk hebben, zijn er slechts 11 (10,5%) zelfstandig in hoofdberoep** (tegenover 25/100 mannen). Deze verhouding bedraagt in het Vlaams Gewest 11,1% en in het Waals Gewest 9,7%.

Figuur 9 · Aandeel van de Brusselaars op arbeidsleeftijd die werk hebben en aandeel van de Brusselse zelfstandigen in hoofdberoep onder de Brusselaars die werk hebben, 2021. Bron: RSVZ

Ongeacht het gewest zijn er onder de 15- tot 64-jarigen die werk hebben of werkloos zijn (d.w.z. de werkende beroepsbevolking¹⁵), verhoudingsgewijs aanzienlijk minder vrouwen dan mannen die een zelfstandige activiteit in hoofdberoep uitoefenen. Zo zijn er voor elke vrouwelijke zelfstandige 2,37 mannelijke zelfstandigen in Brussel, 1,76 in Vlaanderen en 1,73 in Wallonië.

Als men op nationale schaal kijkt, **voor alle gewesten samen, zijn er op iedere 100 vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep 9 Brusselse** (tegenover 64 Vlaamse en 26 Waalse¹⁶), en zijn er van iedere **100 vrouwen op arbeidsleeftijd** (die een baan hebben, werkloos of niet actief zijn) **11 Brusselse** (tegenover 57 Vlaamse en 32 Waalse). Er is dus sprake van een ondervertegenwoordiging van de Brusselse vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep in verhouding tot het aandeel van de Brusselse vrouwen op arbeidsleeftijd¹⁷.

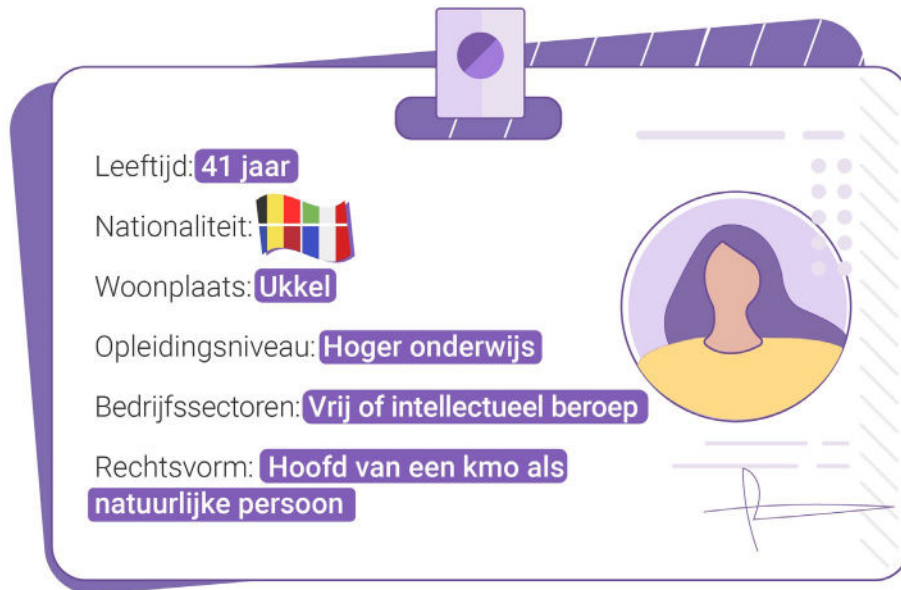
Figuur 10 · Aandeel van de Brusselse vrouwen op arbeidsleeftijd die werk hebben en aandeel van de Brusselse zelfstandige vrouwen in hoofdberoep onder de Belgische zelfstandige vrouwen in hoofdberoep, 2021. Bron: RSVZ

Bovendien stelt men vast dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de gemeenten met de laagste percentages vrouwelijke zelfstandigen eveneens het laagste gemiddelde inkomen per inwoner en de hoogste gemiddelde werkloosheidspercentages hebben. Omgekeerd hebben de gemeenten met de hoogste percentages vrouwelijke zelfstandigen tegelijk het hoogste gemiddelde inkomen per inwoner en het laagste gemiddelde werkloosheidscijfer. **De ondervertegenwoordiging van Brusselse vrouwelijke zelfstandigen loopt met andere woorden gelijk met lage inkomens en/of veel werkzoekenden.**

¹² Bronnen: RSVZ en Statbel. ¹³ Tewerkstellingsgraad bij vrouwen van 15 tot 64 jaar volgens gewest, 2021. Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten. ¹⁴ In 2021 bedroeg het verschil 4 procentpunten ten opzichte van het Waals Gewest (56%) en 15 procentpunten ten opzichte van het Vlaams Gewest (67%). Bron: Statbel, Enquête naar de arbeidskrachten. ¹⁵ De werkende beroepsbevolking valt niet samen met de groep van personen tussen 15 en 64 jaar op arbeidsleeftijd. Deze laatste groep omvat alle 15- tot 64-jarigen die ofwel een baan hebben (loontrekkenden/ambtenaren/zelfstandigen), ofwel werkloos zijn (werkzoekenden) of niet actief zijn (geen baan en niet werkloos: studenten, gepensioneerden, huisvrouwen en -mannen). ¹⁶ De cijfers werden afgerond om de leesbaarheid te bevorderen. Op 100 vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep zijn er 9,4% Brussels, 64,3% Vlaams en 26,3% Waals. ¹⁷ Voor mannelijke zelfstandigen in hoofdberoep zien we een omgekeerde tendens. Op nationale schaal zijn er immers voor iedere 100 mannelijke zelfstandigen in hoofdberoep 13 Brusselaars (tegenover 62 Vlamingen en 25 Walen); voor iedere 100 mannen op arbeidsleeftijd zijn er 11 Brusselaars (tegenover 57 Vlamingen en 32 Walen). Brusselse mannelijke zelfstandigen in hoofdberoep zijn dus oververtegenwoordigd in verhouding tot de Brusselse mannen op arbeidsleeftijd.

Hoofdstuk 5: **Profiel** van de Brusselse vrouwelijke zelfstandige

De vorige hoofdstukken gaven stof tot nadenken over bepaalde uitdagingen die verband houden met vrouwelijk ondernemerschap in Brussel: **veel minder vrouwelijke dan mannelijke ondernemers, indicator van bestaansonzekerheid, zelfstandigenstatuut als kwetsbaarheidsfactor en ondervertegenwoordiging van vrouwelijke zelfstandigen binnen de Brusselse vrouwen op arbeidsleeftijd**. Eén vraag is evenwel nog niet behandeld. Wie zijn de Brusselse vrouwelijke zelfstandigen?

| **Leeftijd: 41 jaar**¹⁸

Gemiddeld zijn vrouwelijke zelfstandigen in Brussel 41 jaar oud (mannelijke: 42 jaar). Maar de **meerderheid** van de vrouwen die een activiteit starten of stopzetten, is jonger dan 35 jaar (59,6% van de vrouwelijke zelfstandigen die een activiteit starten, 54,7% van hen die hun activiteit stopzetten).

| **Nationaliteit: Belgisch, Frans, Roemeens en Italiaans**¹⁹

Meer dan één op drie vrouwelijke zelfstandigen in Brussel heeft een andere dan de Belgische nationaliteit. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telde in 2021 immers 10.657 vrouwelijke zelfstandigen met een andere dan de Belgische nationaliteit, wat verhoudingsgewijs vier tot vijfmaal meer is dan in de andere gewesten.

De Franse nationaliteit is het best vertegenwoordigd binnen de buitenlandse vrouwelijke zelfstandigen in Brussel (26,1%). Roemenië (17%) en Italië (8,1%) komen op de tweede en derde plaats. De grootste toename heeft zich sinds 2018 voorgedaan bij de vrouwelijke zelfstandigen met de Braziliaanse (+33%), de Marokkaanse (+29%) en de Roemeense (+24%) nationaliteit. Het aantal vrouwelijke zelfstandigen met de Britse nationaliteit is daarentegen met 25% gedaald, wat beslist te wijten is aan de brexit.

| **Woonplaats: Ukkel**²¹

De gemeente **Sint-Jans-Molenbeek** heeft het laagste percentage vrouwelijke zelfstandigen in Brussel (3,9%). **Sint-Pieters-Woluwe**, **Watermaal-Bosvoorde** en **Ukkel** onderscheiden zich met de hoogste percentages (meer dan 10%).

¹⁸ Bron: RSVZ.

¹⁹ Bron: RSVZ.

²⁰ Dit alles dus binnen de groep van de buitenlandse vrouwelijke zelfstandigen. Als men ook de Belgische vrouwelijke zelfstandigen meerekent, vertegenwoordigt de Franse nationaliteit 9%, de Roemeense 5,9% en de Italiaanse 2,8% van het geheel.

²¹ Bron: RSVZ, Statbel, en berekeningen hub.brussels.

Opleidingsniveau: Hoger onderwijs²²

In België hebben twee op drie vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep een diploma hoger onderwijs.

Relatief gezien zijn er meer vrouwelijke dan mannelijke zelfstandigen met een diploma hoger onderwijs (67,2% tegenover 53,8%). **Die verhoudingen zijn omgekeerd als we naar de diploma's lager secundair (4,3% tegenover 12,1%) en hoger secundair (28,5% tegenover 34,1%) kijken:** dan zijn de mannen talrijker.

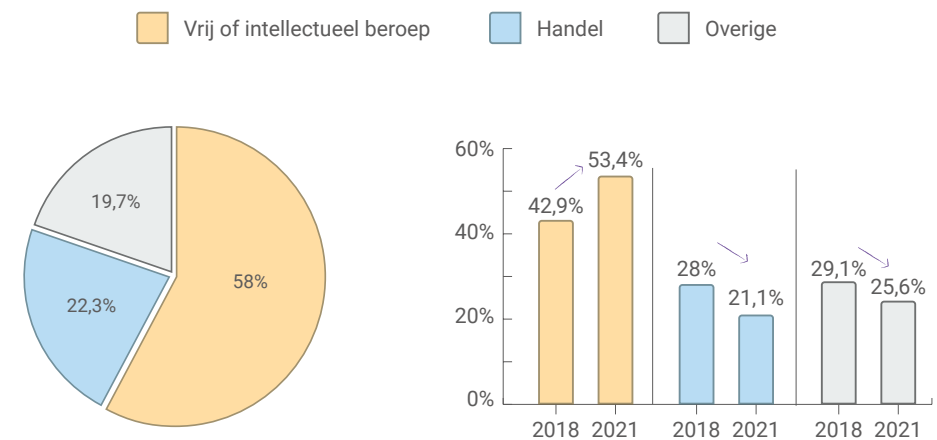
Tabel II · Aandeel zelfstandigen in hoofdberoep (met uitzondering van meewerkende partners) volgens het hoogste behaalde diploma, Q4-2021. Bron: Eurostat, EAK.

Hoogste behaalde diploma	Vrouwen	Mannen
Lager secundair onderwijs	4.3%	12.1%
Hoger secundair onderwijs	28.5%	34.1%
Hoger onderwijs	67.2%	53.8%

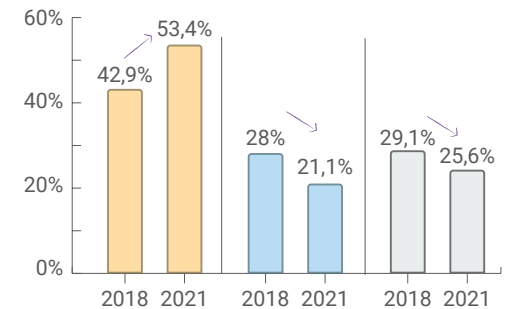
Activiteitssectoren²³: Vrij of intellectueel beroep, de handelssectoren, m.a.w. horeca, amusement, bank en verzekeringen

Sinds 2018 is de verdeling van vrouwelijke zelfstandigen over de verschillende sectoren weinig geëvolueerd.

Meer dan de helft van de vrouwelijke zelfstandigen in Brussel oefent een vrij of een intellectueel beroep uit (58% in 2021, +1,6 procentpunt tegenover 2018). **Het aandeel van deze sector neemt toe als men naar het oprichten van nieuwe zaken kijkt** (+10,5 procentpunt tussen 2018 en 2021), **ten koste van de handel** (22,3% in 2021, -1,7 procentpunt tegenover 2018), al blijft die wel op één na grootste activiteitensector voor vrouwelijke zelfstandigen. Deze sector vertegenwoordigt nog maar 21,1% van de nieuwe activiteiten in 2021, tegenover 28% in 2018.

Figuur 11 · Verdeling van de vrouwelijke zelfstandigen jonger dan 65 jaar volgens activiteitensector (met uitzondering van meewerkende partners), 2021. Bron: RSVZ.

Figuur 12 · "Verdeling van de vrouwen die met een zelfstandige activiteit beginnen (met uitzondering van meewerkende partners) volgens activiteitensector, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2018-2021 Bron: RSVZ."

²² Aandeel van de zelfstandigen in hoofdberoep tussen 15 en 74 jaar met een diploma hoger onderwijs, volgens geslacht, België, Q4-2021. Zelfstandigen met uitzondering van meewerkende partners Bron: Eurostat, EAK.

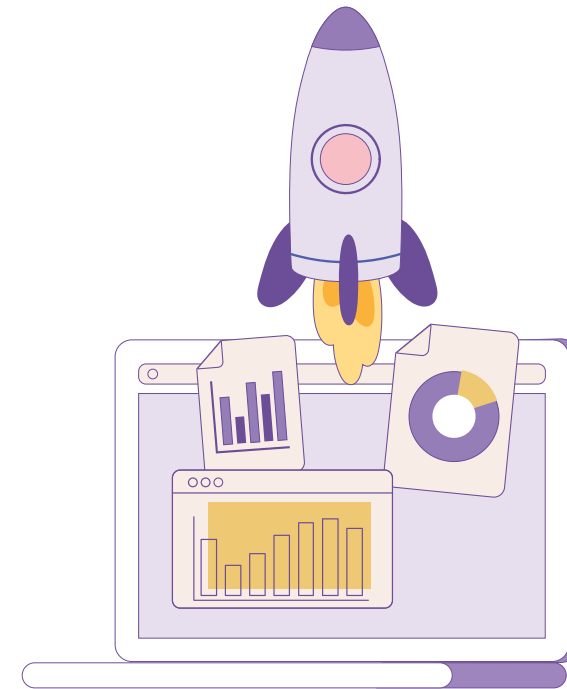
²³ Bron: activiteitensector volgens het RSVZ.

Rechtsvorm van door vrouwen bestuurde kmo's²⁴: 58% van de bedrijfsleidsters²⁵ staat als natuurlijke persoon aan het hoofd van een kmo.

In 2021 bedroeg het aandeel van de door vrouwen bestuurde Brusselse kmo's 20,6%, tegenover 67,3% voor mannen en 12,1% voor kmo's met gemengde leiding.

Maar het aantal kmo's dat door vrouwen wordt bestuurd, neemt sneller toe dan het aantal kmo's dat door beide andere categorieën wordt bestuurd (13,7% meer kmo's bestuurd door vrouwen in 2018 tegenover 4,9% meer voor mannen).

De meeste kmo's die door vrouwen worden geleid, kiezen voor de natuurlijke persoon als rechtsvorm (58,1% van de rechtsvormen). Door mannen bestuurde kmo's daarentegen hebben voor het merendeel de rechtsvorm van een bvba/bv (54,1%), terwijl kmo's met gemengde leiding meestal een andere rechtspersoonlijkheid hebben dan een bvba/bv (58,6%).

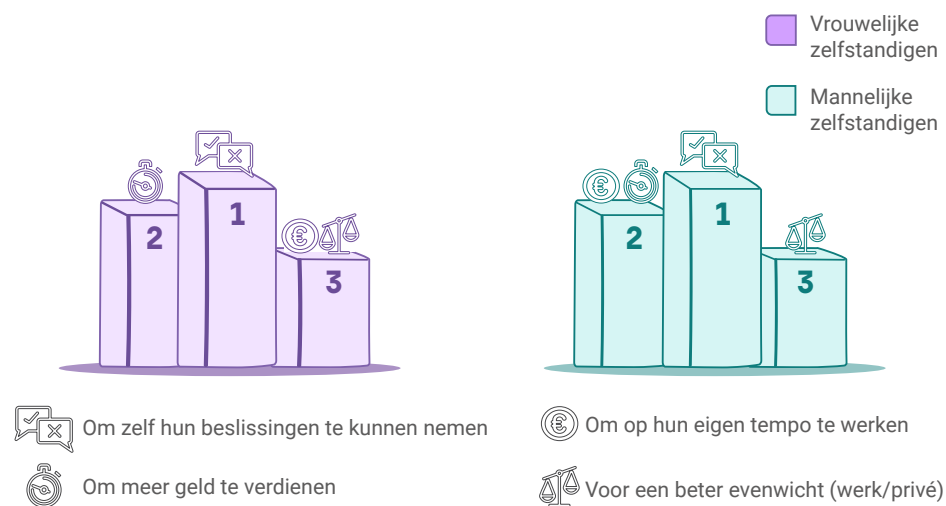
²⁴ Bron: Kmo-observatorium (FOD Economie).

²⁵ De term "bedrijfsleidsters" omvat zaakvoersters en bestuursters.

Hoofdstuk 6: Resultaten van de enquête

In dit laatste hoofdstuk krijgen de zelfstandigen zelf het woord en peilen we naar hun ervaringen en meer bepaald naar hun motivatie om het erop te wagen als ondernemer en naar hun kennisniveau toen ze met hun activiteit begonnen. Omdat financiering het voornaamste aandachtspunt is voor ondernemers, wilden we eveneens inzicht in de uitdagingen waarmee ze te maken kregen bij hun zoektocht naar financiering. Tot slot wilden we weten hoe ze staan tegenover de ondersteunende acties voor vrouwelijk ondernemerschap.

Waarom beginnen vrouwen een zaak als zelfstandige?

Figuur 13 · Voornaamste motieven voor zelfstandigen om met een activiteit te beginnen.

Van de 465 bevroegde zelfstandigen, verklaart het grootste deel met hun activiteit te zijn begonnen om **zelf hun beslissingen te kunnen nemen** (35% van de mannen, 29% van de vrouwen).

Bij de mannen komen als motief op een gedeelde tweede plaats: **elke dag op hun eigen tempo willen werken** (29%) en **meer geld verdienen** (29%), terwijl bij vrouwen alleen de zin om op hun eigen tempo te werken (24%) op de tweede plaats komt.

Bij vrouwen komen twee motieven op een gedeelde derde plaats: **meer geld verdienen** (20%) en zorgen voor **een beter evenwicht tussen privé- en beroepsleven** (20%). Bij mannelijke zelfstandigen komt alleen dat laatste motief op de derde plaats (20%).

Het verlangen naar autonomie, onafhankelijkheid en flexibiliteit is dan ook voor alle bevroegde Brusselse zelfstandigen het motief om met een activiteit te starten.

Over hoeveel ondernemerskennis beschikken vrouwelijke zelfstandigen wanneer ze hun activiteit starten?

De ondervraagde zelfstandigen menen over een matige kennis (5,9/10) te beschikken in de verschillende gebieden die noodzakelijk zijn om te kunnen ondernemen.

Uit onze enquête blijkt dat mannelijke zelfstandigen geen specifieke gebieden noemen waarop ze moeilijkheden ondervonden en zich globaal gezien comfortabel voelen bij het starten van hun activiteit. Zij verklaren inderdaad minder moeilijkheden te ondervinden bij het starten van hun activiteit als ondernemer in vergelijking met vrouwelijke zelfstandigen (ze geven zichzelf een score van 6,1/10 tegenover 5,3/10 voor vrouwelijke zelfstandigen).

De bevroagde vrouwelijke zelfstandigen ondervinden meer moeilijkheden bij de verschillende stappen in het oprichten van een onderneming, en meer bepaald – in vergelijking met mannen – bij het opstellen van een businessplan en het starten met de productie van producten.

Vrouwelijke zelfstandigen verklaren bij de start van hun project over minder **ondernemerscompetenties te beschikken**.

Daarnaast bevestigden vrouwen dat de **begeleidingsmaatregelen van het Brussels Gewest** het tweede kennisdomein vormen dat ze het minst beheersen, na de **bijstand** en **subsidies** van de federale overheid en/of de gewesten en de **financieringsmogelijkheden**.

Met welke uitdagingen kampen vrouwelijke zelfstandigen bij het zoeken naar financiering?

Vrouwelijke zelfstandigen krijgen weinig advies bij hun zoektocht naar financiering

Bij het zoeken naar financiering zijn de twee voornaamste bronnen van advies die de bevroagde zelfstandigen aanhalen: **een boekhouder en de mensen in hun omgeving**.

Er zijn echter tweemaal zoveel vrouwelijke als mannelijke zelfstandigen die verklaren geen advies te hebben gekregen bij hun zoektocht naar financiering. Ook verklaren minder vrouwen een beroep te hebben gedaan op een coach voor het oprichten van bedrijven. Ze hebben dus minder contacten met deskundigen op het vlak van financiering.

Vrouwelijke zelfstandigen hebben slechts een gedeeltelijke kennis over bestaande financieringsbronnen

Lenen of **bankkrediet** is een van financieringsbronnen die zowel de mannelijke als de vrouwelijke bevroegde zelfstandigen het best kennen en/of het meest gebruiken.

Volgens de bevroegde vrouwelijke zelfstandigen die geen financiering kregen, zijn de drie voornaamste redenen voor die weigering:

De **garanties** werden ontoereikend geacht

Ze voldeden niet aan de **toekeningsvoorwaarden**

De **terugbetalingscapaciteiten** werden ontoereikend geacht

Dit verklaart waarom de bevroegde vrouwelijke zelfstandigen twee andere financieringsbronnen het best kennen en/of het meest gebruiken:

Eigen inbreng

“Love money”
(financiering afkomstig van familie of vrienden)

Over een economisch kapitaal beschikken kan dus de start en de ontwikkeling van een ondernemersactiviteit vergemakkelijken. In Brussel heeft 52% van de vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep echter een jaarinkomen dat lager is dan € 20.000. Daardoor is het gevaar voor financiële onzekerheid bij hen groter en dat kan een van de redenen zijn waarom financiering wordt geweigerd²⁶.

Er bestaan nochtans andere financieringsbronnen die geen economisch startkapitaal vereisen. Die bronnen zijn bij de bevroegde vrouwelijke zelfstandigen echter minder bekend en/of worden door hen minder gebruikt.

De vorm die vrouwelijke zelfstandigen het minst kennen en/of gebruiken is het investeringsfonds. De twee andere financieringsbronnen die vrouwelijke zelfstandigen weinig gebruiken zijn microkrediet en overheidssubsidies.

Investeringsfondsen

Microkrediet

Overheidssubsidies

²⁶ Zie het hoofdstuk “Inkomen van vrouwelijke zelfstandigen”, deel “Een groter risico op onzekerheid bij vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep: 50% van hen heeft een jaarinkomen van minder dan € 20.000”.

Vinden Brusselse zelfstandigen de acties ter ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap nuttig?

Acht op tien bevroagde zelfstandigen vinden de specifieke acties voor vrouwelijk ondernemerschap nuttig. Meer bepaald de zakelijke netwerken/kringen specifiek voor vrouwen en de activiteitencoöperaties.

Zakelijke netwerken/
kringen voor vrouwen

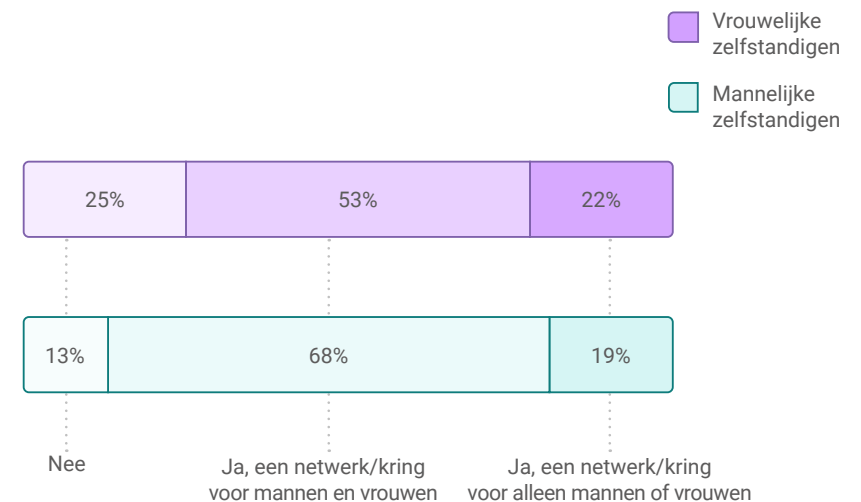

Activiteitencoöperaties

Zakelijke netwerken/kringen voor vrouwen maken grotere solidariteit mogelijk

De bevroagde vrouwelijke zelfstandigen verklaarden minder aanwezig te zijn in zakelijke kringen en/of netwerken (gemengd of enkel voor vrouwen). Van alle zelfstandigen verklaart immers 13% geen lid te zijn van een netwerk/kring, terwijl dat onder de bevroagde vrouwelijke zelfstandigen 25% is, ongeacht of het daarbij gaat om een gemengde kring of een kring louter voor vrouwen.

Er zijn echter meer vrouwelijke dan mannelijke zelfstandigen die verklaren deel uit te maken van zakelijke netwerken/kringen die specifiek voor hun sekse bestemd zijn (22% van de vrouwelijke zelfstandigen is daar lid van, bij de mannen is dat slechts 19%). De hoofdreden die vrouwelijke zelfstandigen inroepen is de grotere solidariteit tussen de leden.

Figuur 14 · Verdeling van de zelfstandigen die lid en geen lid zijn van zakelijke netwerken of kringen

Casestudy van de activiteitencoöperaties JobYourself: een gestructureerd en beveiligd kader voor vrouwelijke werkzoekenden

In 2021 stelde de Brusselse Adviesraad Gelijke Kansen voor Vrouwen en Mannen²⁷ vast dat de activiteitencoöperaties deel uitmaakten van de “potentiële beschermende factoren” voor ondernemers.

Activiteitencoöperaties zijn een van de **mechanismen²⁸ voor starters-bijstand waarmee werkzoekenden hun activiteiten kunnen stabiliseren alvorens te beginnen als zelfstandige in hoofdberoep.**

Naar aanleiding van de hierboven toegelichte resultaten van onze enquête wilden we een beter inzicht krijgen in de wisselwerking tussen de activiteitencoöperaties en (kandidaat)ondernemers. De gegevens hierna zijn afkomstig van de begeleiding die de Brusselse activiteitencoöperaties JobYourself Coop en Baticrea tussen 2017 en 2022 hebben geboden.

In 2022 werden 353 vrouwen door JobYourself begeleid tijdens de **fase van projectvoorbereiding**, goed voor een toename met +152,1% tussen 2017 en 2022 (tegenover 192 mannen, +76,1% tijdens dezelfde periode), en 116 vrouwen tijdens de **testfase²⁹** in de activiteitencoöperatie, d.w.z. een toename met +383,3% tijdens deze periode (tegenover 68 mannen, +83,8%). Het aantal vrouwen dat een beroep doet op de diensten van de activiteitencoöperatie JobYourself is dus sterk toegenomen.

In 2022 heeft JobYourself 65% van zijn begeleidingen tijdens de voorbereidingsfase van een project gerealiseerd voor vrouwen en 35% voor mannen (63% vrouwen en 37% mannen in de testfase) tegenover 56% vrouwen en 44% mannen in 2017 (39% vrouwen en 61% mannen in de testfase). Dit terwijl in Brussel de verhouding tussen vrouwelijke (30%) en mannelijke zelfstandigen (70%) en tussen vrouwelijke en mannelijke starters 2021 veeleer andersom is. **Dit kan erop wijzen dat vrouwen vaker dan mannen een beroep doen op een activiteitencoöperatie om een bedrijf te starten** en bevestigt dus het belang van dit type speler om vrouwelijk ondernemerschap te bevorderen.

Een ander bevestigend element is mogelijk te vinden in de resultaten van onze enquête. Er waren immers meer ondervraagde vrouwelijke dan mannelijke zelfstandigen die verklaarden over minder ondernemerscompetenties te beschikken bij de start van hun project.

Nochtans lijken vrouwen in mindere mate dan hun mannelijke tegenhangers over te gaan van de voorbereidingsfase naar de testfase. Tijdens de periode 2017-2022 is immers 30,9% van de begeleide vrouwen overgegaan van de voorbereidingsfase naar de testfase, tegenover 40,8% bij de mannen.

²⁷ "Verslag: De impact van COVID-19 op de ongelijkheden", gepubliceerd in 2021, p. 32-33.

²⁸ Naast de activiteitencoöperaties zijn er ook de springplank naar zelfstandige, de premie voor zelfstandigen en de gedeelde ondernemingen. Meer hierover in de brochure "Van werkzoekende tot ondernemer" [te downloaden](#).

²⁹ "18 maanden om de economische rentabiliteit van uw project op de markt te testen". Bron: Website van JobYourself.

04

Conclusie

Waarom vrouwelijk ondernemerschap ondersteunen in Brussel?

We antwoorden dat de cijfers voor zich spreken, aangezien steeds meer vrouwen het ondernemersavontuur aangaan, maar hun aantal nog altijd ver onder het aantal mannelijke zelfstandigen blijft.

Daarnaast vindt een meerderheid van de bevroegde zelfstandigen de acties ter ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap nuttig (hoofdzakelijk zakelijke netwerken/kringen en activiteitencoöperaties).

Ten slotte omdat vrouwelijk ondernemerschap ondersteunen ook betekent dat meer Brusselse vrouwen verzekerd zijn van een plaats op de arbeidsmarkt.

Hoe vrouwelijk ondernemerschap in Brussel ondersteund kan worden?

De in deze barometer voorgestelde resultaten dragen bij tot het werk en de denkoefeningen van meerdere Brusselse structuren en instellingen ten gunste van vrouwelijk ondernemerschap. We willen hun enkele vaststellingen aanreiken die kunnen dienen om samen aanbevelingen te formuleren en acties voor te stellen ter ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap.

We stellen vast dat vrouwen tijdens de fase voorafgaand aan de start van een activiteit minder goed uitgerust zijn dan mannen op het vlak van ondernemerskennis en -competenties, meer bepaald voor het opstellen van een businessplan en starten met de productie van producten. Doorgaans hebben zij ook minder weet van de steunmaatregelen en subsidies van de federale overheid en/of de gewesten, de financieringsmogelijkheden en de begeleidingsmaatregelen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

We stellen vast dat de zoektocht naar financiering een cruciaal element is voor vrouwelijke zelfstandigen. Hoewel het klopt dat alle Brusselse zelfstandigen kampen met een grotere kwetsbaarheidsfactor dan bedrijfsleiders (het overlevingspercentage van hun activiteiten is geringer

dan dat van ondernemingen zonder werknemers), blijkt het risico van financiële onzekerheid groter voor vrouwelijke zelfstandigen in hoofdberoep (52% van hen heeft een inkomen van minder dan € 20.000 per jaar), wat een nadeel kan zijn bij het zoeken naar financiering. Onder de bevroegde vrouwelijke zelfstandigen gaven diegenen die geen financiering kregen aan dat de hoofdreden voor die weigering het ontbreken van financiële garanties was.

Daarnaast verklaarden vrouwelijke zelfstandigen dat ze maar weinig advies kregen bij hun zoektocht naar financiering. Bovendien kennen ze naast de eigen inbreng, "love money" (financiering door familie of vrienden) en leningen/kredieten – de andere financieringsbronnen slechts gedeeltelijk. Meer bepaald kennen of gebruiken ze investeringsfondsen, microkrediet en subsidies slechts weinig.

Wat het profiel van de Brusselse vrouwelijke zelfstandigen betreft, merken we op dat de hang naar autonomie, onafhankelijkheid en flexibiliteit zelfstandigen motiveert om een zaak te starten. Doorgaans blijven vrouwelijke zelfstandigen echter ondervertegenwoordigd binnen de Brusselse vrouwen op arbeidsleeftijd en dat is nog duidelijker het geval waar het inkomen laag is en/of er veel werkzoekenden zijn.

Ten slotte oefent de meerderheid van de vrouwelijke zelfstandigen een vrij of intellectueel beroep uit, een sector waarvan de economische activiteit de jongste 5 jaar toeneemt³⁰. Handel en horeca, de activiteiten-sector waarin vrouwelijke zelfstandigen op één na het meest vertegenwoordigd zijn, laten in dezelfde periode evenwel een daling optekenen.

Al deze vaststellingen zijn instrumenten die ons allen, actoren binnen het ecosysteem van het vrouwelijk ondernemerschap in Brussel, zullen helpen om ons denkwerk te verfijnen en het om te zetten in acties ter versterking van onze steun voor vrouwelijke ondernemers in Brussel.

³⁰ Onder economische activiteit verstaat men de bruto toegevoegde waarde die overeenstemt met de waarde van alle geproduceerde goederen en diensten. De evolutie werd berekend tussen 2016 en 2021 op basis van de door het BISA gepubliceerde cijfers.

hub.brussels is het Brussels Agentschap voor Ondernemen.

Wij faciliteren ondernemerschap in Brussel en informeren, ondersteunen en begeleiden het economisch ecosysteem daarvan. Onze visie wordt bezielde door een diepe overtuiging: een bloeiende economie moet een positieve impact hebben op de samenleving, en niet andersom.

We zien ondernemerschap als een krachtige vector van emancipatie. Precies daarom willen we het voor iedereen toegankelijk maken door aangepaste diensten aan te bieden voor elke fase in het ondernemersparcours. Bent u een jonge creatieveling die borrelt van innoverende ideeën, een ambitieuze kmo of een gevestigd bedrijf dat aan zijn economische transitie wil beginnen, dan beschikken wij over de nodige middelen om u te helpen bij het concretiseren van uw projecten.

Bij hub.brussels geloven we in durf, innovatie en de wil om te ondernemen. We zijn er om steun te verlenen aan Brusselse ondernemers die niet bang zijn om grenzen te verleggen, banen te creëren en actief mee te werken aan een economie die impact heeft.

Samen voor deugzaam en toegankelijk ondernemerschap

hub.brussels coördineert en bezielt een reeks thematische hubs die ijveren voor een toegankelijker ondernemerschap in Brussel.

*Women in Business, onze hub
voor vrouwelijk ondernemerschap.*

Onze hub “Women in Business” ondersteunt vrouwelijk ondernemerschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, overeenkomstig ons engagement voor meer inclusiviteit in de bedrijfswereld.

Deze hub brengt in een dynamisch ecosysteem meer dan 45 partners bijeen om vrouwelijke ondernemers in Brussel te ondersteunen en doet aan bewustmaking om ervoor te zorgen dat vrouwen beter vertegenwoordigd binnen het Brussels ondernemerslandschap.

Bezoek onze website womeninbusiness.hub.brussels

hub.brussels

Charleroisesteenweg 110
1060 Sint-Gillis

Actoren:

Audrey Kamali, BU Sensibilisering, hub.brussels
Hanna Bonnier, BU Sensibilisering, hub.brussels
Sébastien Surny, BU Onderzoek, hub.brussels
Vincent Plumier, BU Onderzoek, hub.brussels

Manager BU Sensibilisering:

Anthony Naralingom

Verantwoordelijke uitgeefster:

Isabelle Grippa

